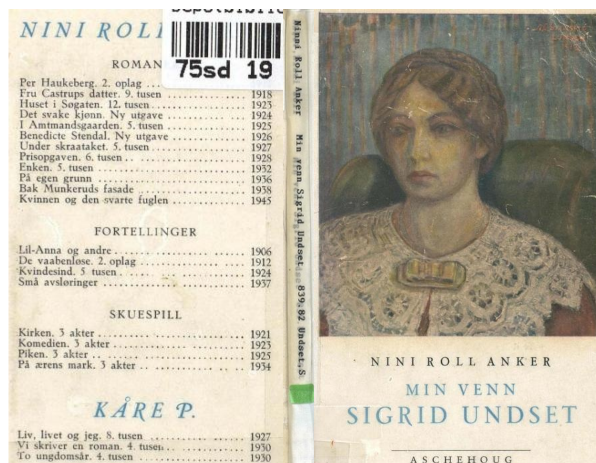

Min venn Sigrid Undset

Forord til den elektroniske utgaven

Dette biografiske verk av **Nini Roll Anker** (1873-1942) er digitaliseret i april 2008 av Nasjonalbiblioteket, Oslo og tilpasset for Projekt Runeberg i september 2014 av Ralph E.

NINI ROLL ANKER MIN VENN SIGRID UNDSET ———— ASCHEHOUG

MIN VENN
SIGRID UNDSET

Nini Roll Anker og Sigrid Undset. Etter amatørfoto.

NINI ROLL ANKER

MIN VENN SIGRID UNDSET

FORLAGT AV H. ASCHEHOUG & CO.
(W. NYGAARD) OSLO 1946

EMIL MOESTUE A. S. - BOKTRYKKERI

Når jeg har besluttet mig til å skrive litt om Sigrid Undset som privatmenneske, som mor og husmor, har det to årsaker. For det første fordi jeg er glad i henne og gjennem et langt vennskap har hatt anledning til å lære å kjenne en storhet hos henne på høide med storheten i hennes diktning, men av så dypt kvinnelig art, at den vil utvide forståelsen av henne som menneske hos alle dem som beundrer og interesserer sig for henne som kunstner.

For det annet passer det mig å velge nettop Sigrid Undsets livsførsel for å belyse et problem jeg ofte nok selv har grublet over: de vidt forskjellige forhold en kvinnelig og en mannlig skribent arbeider under, de ulike krav som stilles til en kvinne som samtidig er mor, husmor og dikter og til en diktende mann, og som enda for begges vedkommende kan gi samme lysende resultat.Det er alltid like overveldende for en kvinnelig skribent, som er hustru og husmor, å konstatere hvad de fleste mannlige kolleger krever av sine omgivelser med hensyn til arbeidsro og aktelse for «kallet». En mannlig forfatter går inn i sitt arbeidsrum under den uttrykkelige forutsetning at han ikke må bli forstyrret i arbeidet sitt. Og de fleste koner våker nidkjært over det — alle hjemmets beboere har den selvfølgeligste respekt for mannsyrket og finner sig som en naturnødvendighet i at mannen nårsomhelst er optatt av sin diktning og at det meste annet må vike for den.

En kvinne som har hus, mann og barn, kan aldri forlange samme omsyn til sitt forfatterskap, skal der ikke opstå konflikter. Hun kan ofre sine forpliktelser mot hjem og barn til fordel for sin kunst — som et par store, kvinnelige forfattere har gjort det — og under noenlunde samme vilkår som en mann skape sitt verk. Men innen hjemmets ramme kan naturlovene ikke brytes ustraffet — så lenge barna er hos henne og ikke på anstalter, så lenge maten skal lages på en komfyr og ikke hentes fra et felleskjøkken, må husmor-moren ta mangfoldige hensynforan hensynet til sitt forfatterskap, ønsker hun å bevare sin husstands kjærlighet og respekt. Det er umaken verdt å reflektere litt over hvad dette krever for opbud av åndelig kraft og av viljestyrke.

Sigrid Undsets livsførsel er ikke bare typisk for hvad en kvinne makter å prestere under forhold som normalt krever alle krefter til de spesielt kvinnelige sysler — den er også en manifestasjon av viljens og pliktfølelsens seier, som ikke kan annet enn stimulere alle kvinnelige åndsarbeidere som deler hennes syn, det hun i et brev til mig har gitt følgende uttrykk: «. . jeg har aldri trodd på «den hellige egoisme» hverken for kunstnere eller andre. Individualisme, i den forstand at en krever rett for sin egen individualitet på bekostning av andres, tror jeg ikke kan føre til annet enn at det blir lettere for voldsmentaliteten å underkue individene.»

Intet kan efter mitt skjønn bedre belyse meningen av det vanskelige ordet *livskunst* enn Sigrid Undsets innsats i liv som i kunst.

Nini Roll Anker.

Forbindelsen mellem Sigrid Undset og mig blev knyttet ved et brev hun skrev til mig fra Rom i 1910, da hun hadde lest «Benedicte Stendal» den første romanen min. Vi møttes i et felles syn på mange fenomener innen «kvinneleiren», og fra 1911 av begynte vi å veksle brever og treffe hverandre.

Sigrid Undsets skikkelse og vesen gjorde fra første øieblikk et sterkt inntrykk på mig — inntrykk av et menneske så helt utenfor det almindelige; alt hos henne satte fantasien i bevegelse: de store øinene med det merkelige blikket, som syntes å se like meget innover som utover, men som likevel fanget hver småting i omgivelsene med det skarpsynet bøkene hennes røper; de nydelige, smale hendene, som en sjelden gang rørte sig fulle av uttrykk når samtalen tok henne; den dove, enstonige røsten med et aldri så lite dansk tonefall på enkelte ord. Hun var ogsåpåfallende vakker, slank som en gutt, noe klassisk over hodet, som hun nesten ikke beveget, noe litt søvngjengeraktig over den forsiktige, trippende gangen. Men hele hennes fysikk lot også ane den legemlige kraft og utholdenhet hun siden i livet fikk så god bruk for.

Hun hadde alt skrevet de første tre bøkene sine da vi blev kjente; hun bodde i Eilert Sundts gate hos sin mor og sine to søstre da. Jeg besøkte henne noen ganger i hjemmet, ventet at den unge gryende berømthet skulde dominere det, men tok svært feil. Moren, fru Charlotte Undset, var det selvfølgelige midtpunkt — liten, vever, nydelig, strålende av intelligens og egensinn; visstnok stolt av sin eldste datter, men også det som en selvfølgelighet og langt fra uten kritikk. «Den lille, iltre marquise, hvor henrivende hun var», som Collett Vogt en gang sa efter et samvær med henne. Jeg har aldri truffet et menneske som bent frem *knitret* slik av personlighet som fru Undset; og jeg har sjelden vært i et hjem hvor atmosfæren var mer forfriskende salt, usentimental og insiterende. —

I 1911 skrev Sigrid Undset på «Jenny». I august bodde hun i et lite pensjonat iBundefjorden og arbeidet hardt,

tross i en ulidelig varme. «Jeg bor på et takkammer, som er et blykammer, og spiser hver dag polentapudding med rød saus, men trives nokså bra. Hele dagen skriver jeg, bare mellem middag og kaffe hviler jeg ut med at brodere laken. I grunnen befinner jeg mig nokså vel ved at arbeide på spreng en stund igjen. Og være mutters alene, for det er jeg, indtar alle måltider fuldstendig i ensom majestet. Bare denne svineboka vilde arte sig vel så! S. sier den er fæl men vistnok god. Det første er sandt, gid det sidste var det!»

Da «Jenny» kom ut om høsten var hun som rimelig kan være nervøs og spent på bokens skjebne. Det samme var de nok på forlaget, i et brev fra Eilert Sundts gate skriver hun: «De fryktet og bævet nok dernede for dommens dag og St. Theodor Caspari og alle anmelderne, skjøndt Sir William selv hadde uttalt, han fandt boken god og gripende .... Mama har slått sig tilro såvidt at hun indrømmer, hun vilde likt boken hvis f. eks. «fru Anker hadde skrevet den». Men man ser nødig sine egne børn gå forrest i en alvorsdyst. Jeg spurte, om hun vilde foretrukket jeg hadde skrevet som Barbra Ringeller Olaf Benneche? Det benekter hun energisk, men hvis jeg f. eks. hadde skrevet som *Schnitler* (vi får nesten ikke mat siden Slægten fra 1814 har holdt sit indtog i huset!). Sån solid kulturhistorie fra gamle Christiania, med grundige arkivstudier foran, gamle parykfolk i teksten og klækkelige noter bak — det er det bedste hun vet. Og dengangen, det bander hun bogstavelig på, var hverken «elskovslængsel» eller «moderdrift» opfundet.»

«Jenny» fikk da også en mottagelse det skulde rygg til å bære. Det blev rast over den i avisene, moralen — eller umoralen da — fikk som alltid holde for. Og i begynnelsen av januar 1912 blev jeg opfordret til å innlede en diskusjon om boken i «kvinnelig stemmerettsklubb», hvor indignasjonen var glødende. Jeg vegret mig, men var tilstede på møtet den 19de februar. Det formet sig som en slags selskapelig sammenkomst i tre værelser bak Rococcosalen på Grand Hotel; ca. 300 damer var tilstede. Barbra Ring innledet, artistisk og muntert, men så brøt angrepene løs. Frøken Geelmuyden og fru Thinn førte an og det haglet med utfall mot forfatterinnen, mennene, erotikken og litteraturen.Fernanda Nissen og jeg prøvde oss som forsvarere og forklarere; men best husker jeg Regine Normann, da hun standede op og vendte hele sitt store korpus og de brennende øinene mot medsøstrene og sa at nå hadde hun gledet sig til i kveld å møte eliten av kvinnelig intelligens i landet — i stedet hadde hun møtt en råskap i tankegang og en kaldflir hvor det gjaldt det alvorligste, noe hun aldri vilde risikert å opleve i en forsamling arbeiderkvinner.

Den eneste som bevarte sin ro urokket hele kvelden var Sigrid Undset. Hun satt stille med et lite smil, og da klubbens formann, fru Pylle Horst, spurte henne om hun var forarget og skuffet, svarte hun med sitt uutgrunneligste blikk: «Nei, tvertimot, jeg hadde ikke ventet mig noe annet.»

«Jenny» fikk en ilddåp. Men motstandere som beundrere visste efter denne bokens fremkomst at Norge hadde fått en kvinnelig forfatter vi herefter vilde komme til å regne med blandt de store.

Dette året giftet Sigrid Undset sig med maleren A. C. Svarstad, reiste først til Belgien, siden til England og Italia.I London bodde de i The Grove, Hammersmith, hvor Svarstad malte og Sigrid Undset skrev på fortellingen «Fattige Skjæbner», og hvor hennes kjærlighet til England og alt engelsk fikk næring. I et brev 29de juli skriver hun:

«Jeg nød varmebølgen, som ankom til London samtidig med at vi kom hit. I det hele synes jeg, London er henrivende, med undtagelse av Rom vet jeg ingen by som jeg liker sån . . . Vi har to store rum, Svarstad ut til en koselig, småhyggelig gate med små dukkevillaer og små Noas ark-trær, og du vet disse små engelske forhaver med en græsplæn så stor som et spisebord og en urne med røde geranier midt i. Jeg har vindu ut til en forholdsvis stor bakhave med to pæretrær — og en jernbanedæmning bak og fabrikker langt borte. Og kvarteret er morsomt — hver aften er der folkemøter borte i gaten — salvationister og anarkister, socialister og antisocialister, katolsk mission og dit og dat. Nede i Hammersmith Broadway er der musik og barer og kinematografer og teatre, hvor vi kan breie oss på orkesterplads for 2 sh. og se de deiligste melodramaer med slavehandel og*Ungdomsportrett fra årene omkring debuten.Fra ekteskapets første år, 1913.*postrøveri og revolverskudd og krudtrøk — og et betaget publikum i ryggen . . . Vor vertinde er en liten skindtør mrs. T., som vimser hupstairs og downstairs, 'aving so many things in 'er 'ead, men like blid altid. Og fem minutter herfra har vi Themsen med fabrikker og

byggetomter og piletrær og villaer og arbeiderboliger og spaserveier og båter tilleie; vi har rodd der undertiden om aftenen. Og jeg har igjen mit eget værelse med et ordentlig skrivebord og kaminhylden fuld av mine egne bøker, og Svarstad har sit eget værelse med tuber og hyssing og papirer ut over hele gulvet og et skrivebord med jerusalems forstyrrelse på — og eftersom jeg ikke længer er nødt til at være der mere end jeg selv vil, så synes jeg selvfølgelig der er forfærdelig hyggelig og er der altid, når jeg ikke arbeider.

Hvordan jeg riktig skal klare at bli færdig med mine fattige folk vet jeg forresten ikke, men klare det gjør jeg vel. Det er litt forstyrrende også at jeg har anskaffet mig en hel del bøker av Webster og Massinger og Marlowe, og al den sympati jeg føler for patos og vildskap og hete lidenskaper, blir farlig forstyrrende. Der er vidunderlige ting imellem i disse gamle engelsketragedier, som allesammen foregår i det sekstende århundredes Italien. Det er jo nokså langt borte fra Kristiania og fra små sypikers og halvgamle kontordamers færden og «liv». Jeg har fåt fat på søstrene Brontë's digte også, du har ret i at de er henrivende . . . Jeg var i National Portrait Gallery forleden — for mig var det jo svært moro, men S. blev grætten fordi alle billedene omtrent var slette som billeder betragtet. Så dit får jeg gå alene en gang imellem. Sån er det at være forfatter og gift med en maler. Jeg stod fordypet i Shelleys portræt og han sier fy faen for no svineri — og Severns portræt av Keats, som jeg elsker fordi jeg elsker Keats digte og fordi jeg ikke vet noget stort mer gripende end historien om Severn, som sat dernede i huset ved Piazza di Spagna nat og dag i månedsvis og våket og pleiet sin døende ven som en mor. Det grep mig svært at se billedet — ja, han kan nu ikke kaldes noen go *maler* da, sier S. tørt og prosaisk. Og i Tate Gallery var jeg jo nødt til at indrømme, at min dyrebare Rosetti var hellerikke noen go *maler*.»

Denne tiden i London er omtrent den eneste sorgløse Sigrid Undset på mange, mange årfikk smake — den eneste da hun fritt disponerer dagene og kan sysle med arbeidet sitt, med lesning, kunst- og naturnytelse uten å kjenne det, som svikter hun plikter og krav. Hun blir ved å glede sig i Hammersmiths gleder, ser ikke bare røver-komedier, men også Shakespeare i post-impresjonismens drakt på en større scene: «Noget, som mere *skrek* imot hele stykkets karakter og sprog kan jeg ikke tænke mig. For mig er der ialfald en rent sanselig og synlig likhet mellem Shakespeares diktion og renessansens andre uttrykksmåter — sån at jeg mange ganger ved en replik, der er rå av vild menneskelig følelse og så løper ut i rent ornamentale billeder og lignelser og ordspil, må tænke på disse dekorative figurer, der er en realistisk studie av nakent menneske til navlen og så opløser sig i acanthusblader. Jeg synes nok det er meget godt at spille Shakespeare på en tom scene med et forhæng til bakgrund — men når forhænget er av lys libertysilke med et vårlandskap i jugendstil, så er jeg nær ved at takke gud for Jens Wang . . .»

Hun blir ved å fordype sig i Webster: «. . . det *er* deilig at læse slike ting, som mankommer til at trække benene op under sig av henrykkelse over — og for mig er der ialfald noget vidunderlig henrivende i det, at disse flammende, brændende utbrud er hundreder av år gamle og at de kan ta en så helt og vidunderlig og at der er noget i livet som aldrig blir anderledes likevel.»

Hun fryder sig over det engelske landskapet: «.... bare en tyve minutter ut i Middlesex med omnibus — og så bare grønne beiter, bakke op og bakke ned, og gjærder av tornebusker og bjønnebærranker og veldige eketrær og krøtter og gamle bondegårder så yndige som julekort.»

Men hun ser reversen også:

«Udyrket land — og byen like innpå, fuld av sult og nød. Ikke rart at folk blir anarkister . . .»

En sjelden gang treffer hun landsmenn; et lite referat fra et samvær med to andre norske par, om emnet for samtalen, er karakteristisk for henne; så underlig reaksjonen kan synes hos en nygift, lykkelig kvinne, viser den hvor opfatningen hennes av enkelte centrale fenomener alt dengangen hadde festnet sig, slik den siden så ofte har gitt sig uttrykk i diktningen hennes:«Det var første gang jeg hadde den ære at regnes med blandt de officielle, autoriserte fruer, vet du . . . Uf ja, det var litt disgusting. De kom med den sædvanlige, tåpelige snak om «gamle jomfruer» og det enslige livs ufuldkommenhet, og at ægteskapet, det vil si æ — æ — ikke altså akkurat det lovelige men æ — æ, ja altså erfaringen var da altså en erfaring som — æ — det under alle omstændigheter var

et plus at ha . . . Jeg tænkte på en veninde, en «gammel jomfru» på ca. 40 år, kanske mer skikket til hustru og mor end nogen anden jeg har truffet; men så upraktisk indrettet at hun i hele sit liv vist bare har bryd sig om at bli det ved en eneste mand — og han har ved forsynets anordning tilbragt de sidste ti år som lam. Og jeg tænker på hendes ord i en fortrolig time — som hun ikke ødsler med og som altid gjør at jeg føler mig ydmyg og liten, når hun en sjelden gang taler åpent ut av sin fortvivlede stolte resignation. Om den ensomhet, som er et brændende helvede på jorden og om de nætter da man ligger og føler alle de fineste røtter i en selv krympe sig i ilden og tørke bort unyttig — det, som hun kaldte det næst værste, fordi hun ikke tviler på, at der eret, som er værre: at ligge ved en fremmeds side og føle de fine røttene råtne.

Jeg kommer sgu aldrig til at føle mig som en rettelig frue, hvor meget folk så befruer mig — jeg synes, jeg hører sammen med de enslige frøknene uten lykke eller med en illegitim og hjemløs lykke — og føler min nuværende legitime lykke trods alt som et rov fra skjæbnen og en anomali jeg har kunnet gjøre ut av mitt liv, takket være gunstigere skjæbne og en robustere konstitution.»

Upåvirket av privat lykkefølelse, av de gamle, engelske poeters patos og av Hammersmiths gleder skrev hun under London-opholdet ferdig boken om «Fattige Skjæbner» — alene ut fra sitt eget kunstnersinns strenge og ømme opfatning av det hellige i kampen for tilværelsen, selv hos de fattigste blandt oss.

*

I desember 1912 slo Svarstads sig ned i Rom, fikk en liten kvistleilighet på to rum i Via Fattina, hvor de tre år tidligere hadde møtt hverandre og som derfor stod i et kjært lys for dem. Den var fin nok til sommerbruk, med en stor takterrasse utenfor, — «et paradis på jord, nårsolen skinner». Men nå ventet Sigrid Undset sitt første barn, og det skulde vise sig at lokalitetene var lite hensiktsmessige for barnestell og som opholdssted for en nyfødt.

Hun er «grænseløst glad» over at hun skal bli mor, men litt vemodig også fordi den sorgløse tiden, da de bare var to, er ugjenkallelig og evindelig forbi — «om en stund er der en liten ny figurino, som vi skal tænke på og ha ansvaret for.»

Men tross i desember var det sommervarmt i Rom, rosene blomstret, solnedgangen fra Pincio var herlig og turene fra fontene til fontene i stenekalléene i Borghesehaven vidunderlige. Der var «kjokkafuldt» av skandinaver i den evige stad, men hun ser ikke meget til dem, det «forbyr sig av sig selv,» og gjør hun det en sjelden gang, savner hun blandt andre Kitti Kamstrup, som under det forrige Romeropholdet alltid hadde vært med på de glade sammenkomstene. «En romersk kneipe er næsten trist uten hennes åsyn skinnende i purpurglød for enden av bordet.»

Tidlig på vinteren 1913 kom barnet til verden, hos en jordmor hvor Sigrid Undset hadde lagtsig i pleie. Hun var tysk-italiensk og tydeligvis et stemningsmenneske, hun stelte patienten upåklagelig, men særlig med kontrollen av barnets vekst tok hun det nokså fantasifullt — hun fortalte stolt moren at gutten veide 5 kilo da han blev født; men siden viste det sig at hun ikke disponerte over mer enn 3 kilo-lodder, og at resten av veiingen var resultat av en opstilling av strykejern, vekkerur og vannglass, fordelt på skåler «så gutten lå som i en femtiøresbasar til slutt», og alt før hun forlot stedet hadde Sigrid Undset begynt å tvile på jordmorens opmuntrende meldinger om øket vekt, især da hun like før avreisen fikk vite at nå hadde gutten lagt på sig et helt strykejern!

En pike som hadde lovet å komme og hjelpe til på kvisten, «uteblev totalt», så fra den sekstende dagen efter fødselen måtte Sigrid Undset en tid greie hele husstellet alene. Og hun finner snart ut at den kjære «leiligheten» «rent ut sagt er et slags lysthus, som formodentlig en gang er muret op på taket av et femetasjes hus». Hennes eget værelse har tre yttermurer, og da det setter inn med surt vær og kulde, kan hun ikke få tørket alle plaggene hun selv vasker, ved den veslepetroleumsovnen hun rår over, men må seks trapper ned med dem til et kjøkken, hvor hun får lov å henge dem op og hvor hun også henter alt det varme vannet hun trenger. Hun klarer det til hun får tak i en italiensk daghjelp; men dårligere klarer hun bekymringene for barnet, som ikke vil trives og legge på sig og som ikke kan komme ut i sol på terrassen, som hun hadde håpet, fordi tramontanaen gjør det blåsendes og kaldt derute. Da hun får visitt av jordmoren, som forteller henne at melken hennes er for tynn og at gutten ikke

får næring nok, «hensynker hun i fortvilelsens avgrunde». Det kjennes som en «bitter skuffelse og sorg og ydmygelse» for henne at hun ikke skal ha ordentlig næring til ungen sin, og hun søker i danske og engelske bøker «efter råd og veiledning og tegn og varsler» og får fatt i en vekt så hun selv kan kontrollere om barnet minker eller øker.

Midt i alt dette sørger hun litt over «at jeg altså er klodset i husvæsen». Det morer henne å lage mat (hun blev da en mester i det også tilslutt) «enda jeg strengt tatt bare kommer til at tænke på og finde ut den morsomme maten jeg skulde lave. For menuen har unektelig væretbåret av svinekoteletter, bif, speilæg og skinke samt makaroni og artiskokker, og det er ikke noget av det som er egentlig «morsomt».» Hun blir rørt «nesten til glædeståarer», da en ny rett lykkes for henne og hun får ros for den.

Og midt i dette igjen kan hun ikke helt la være å tenke på åndsarbeid, har en liten notisbok hvor hun av og til «skriver op». «Det er til et foredrag i Studentersamfundet — for nu vet jeg, hvad jeg skal holde om. Jeg fikk idéen en dag i Hammersmith. Det fjerde bud nemlig. Om forældrenes *pligt* til at leve sit liv slik at barna *kan* hædre sin far og mor. Fortrolighet og lunhet og ømhet og alt det kan være bra, men en kan få det hos andre end far og mor — få det bedre og rikere. Pieteten må en lære i hjemmet, og det at kunne hædre sin far og mor, det kan ikke erstattes. Jeg kommer vel ind på fædrelandskjærligheten også, ikke den som skryter av at jeg er norsk eller engelsk — og det og det har nordmænd eller englændere gjort; men den som *gjør* nogenting og sier, dette gjør jeg i mit lands hellige navn. Scotts og hans kameraters skjæbne er det som har gjort stærkest indtrykpå mig i denne tiden av alt utenfor gutungen — egentlig talt det eneste utenfor som har grepet rigtig ned i tankene mine.» —

Dagene og ukene går, barnet vil ikke riktig trives, og muligheten for at hun må reise hjem med det tar på å uroe henne. Hun har gledet sig til våren og varmen, satt sin lit til Italias sol. Ved påsketider blir det også såpass at hun kan la gutten ligge litt ute. Da skriver hun: «Overtroiske blir vi også. Påskelørdag går præstene rundt i husene, velsigner alle rum og skvætter med vievand. Vi var svært glad at de kom og velsignet her og — vilde nok begge likt at lillegut hadde vært inde da, men han var altså på terrassen.»

Men da varmen for alvor kom i været, blev barnet sykt — og Sigrid Undset blev så utav sig at melken blev borte i nesten to døgn. Hun skrev da i sin fortvilelse til en norsk barnelæge, og da han rådet henne til å reise hjem straks, besluttet hun sig til det.

Ut i april drog hun alene med barnet nordover. Satt i en tredjeklasses kupé med det vesle, svake krypet i fanget natt og dag de døgnene reisen varte, til hun kunde stige ut på perrongeni Kristiania og antagelig hadde frelst guttens liv ved å ta ham hjem til Norge.

*

Hun bodde hos sin mor med barnet den første tiden hun var hjemme. Under lægens kontroll kom gutten sig litt efter litt, og hun hadde den gleden at hun fikk bli ved å gi ham bryst. Hver dag kjørte hun ut med barnevognen, og bukser og skjorter var også med på ferden — på benker hist og her satt hun og sydde på dem. Barnet blev solbrunt og sterkere for hver dag — selv hadde hun fått blå skygger under øinene og det streifet av tretthet over de fine ansiktsdragene som siden sjelden har forlatt dem; blikket kunde plutselig skodde til i bekymring — hun var blitt mor og skulde snart bli husmor for alvor — et alvor, som knapt har vært strengere for noen kvinne.

Nå gjaldt det å finne et sted hvor de kunde bo når mannen kom hjem fra Italia. Efter lang søkning bestemte hun sig for første etasje i et lite hus ute på Ski; plassen var ikke stor, men Svarstad skulde få sig atelier inne i byen; to stuer, en til soverum, en til spise- og dagligværelse. Der var også en stor overgrodd ogoverdekket veranda, og leiligheten var landlig og vennlig med oljede bjelkevegger og tak — like inn på kjøkkendøren stod der et skogholt. Hun strevde med å få sammen møbler, kjøpte litt nytt og lot pusse op gamle ting. Og hun «grudde skrækkelig til at debutere som husmor». I juli var alt såpass ferdig at hun kunde flytte inn. Med intens fryd følger hun guttens vekst i øket velvære der ute på landet, gleder sig over hver tann han får og hver ny liten låt i praten hans. Mannen, som arbeider i byen, ser hun sommetider ikke hele dagen, «men jeg trøster mig med at stelle hus

og sylte og putte rabarbra på flasker osv. På forlaget spør de ængstelig om jeg skal slutte diktningen, og frk. F. forteller mig meget alvorlig at så mye som et talent er intet ægteskap værdt.»

I julen hadde hun huset fullt av gjester, først sine egne nærmeste, siden to av Svarstads barn av første ekteskap, halvvoksne piker, som hun beholdt en god stund over nyttår. «Nu, klokken 12, har jeg nettop fått dem i seng efter at ha sydd dukkeklær til dem i 3 timer og fortalt dem eventyr.» Og allerede nå begynner hun å sysle med tanken på å ta de tre stebarna til sig —noe vi som var glad i henne engstet oss for at hun skulde gjøre, fordi vi mente kreftene hennes ikke vilde strekke til. Hun blev ved stadig å ha dem ute hos sig på søndagsbesøk; med en hushjelp som ikke kunde koke greide hun matlagningen alene, stelte selv barnet — og *skrev sommeren 1914 den store romanen «Vaaren»*, som kom ut høsten dette året.

Hjemmet på Ski var, som alle Sigrid Undsets hjem, preget av en egen, solid hygge; møblene var ikke mange, men hvert enkelt stykke vakkert og det meste av gammel oprinnelse. Alt som minner om luksus har hun alltid holdt sig fra livet — har for eksempel aldri selv likt å sitte i bløte og overstoppede stoler —; men hennes sans for linje og form er uvanlig sikker og kresen; og helt fra hun skapte dette første hjemmet på Ski har ting for ting føiet sig inn i et harmonisk hele, som i dag danner et av Norges mest særpregede og vakre interiører. — Når hun satt ved det hvitdukede bordet i stuen med bjelkeveggene og sørget for mat og drikke til oss gjester, — rank i ryggen, med den svære, blanke fletteknuten over bakhodet og de stille rørslene, var det over henne en ro og verdighet som alltidminnet mig om svundne tiders store husfruer, og vanskelig vilde la sig forlike med kavet og travelheten jeg visste hun levde i. Men glemte jeg det, så blev jeg tydelig nok vâr det når jeg noen dager senere møtte henne inne i byen på vei mot Østbanen, lesset ned med pakker av alle størrelser og fasonger i begge hender, ikke ulik en hest med for stor kløv. «Det var enda et par ting jeg nødvendig skulde hatt med mig, men jeg orket ikke å bære mer, skjønner du.» —

Sommeren 1915 arbeidet hun på «Fortællinger om kong Arthur og ridderne av det runde bord». Men da var hun «så træt, så træt at nervene kjennes som råtten sytråd om kvelden». Hun var da gravid med sitt annet barn, og smågutten Anders, som hadde vært hos mormoren fjorten dager for at Sigrid Undset skulde få litt arbeidsfred, vilde ikke slippe henne av syne da han kom hjem igjen til henne. «Ildskriker bare jeg går på gården, hyler hvis han skal være hos piken; arbeider jeg, hører jeg ham sutre: «Siggeri, å Siggeri da!» etsteds i huset eller haven; syr jeg, krabber han op i fanget mit, er jeg på kjøkkenet løper han i benene på mig, så jeg stadig har hjertebanken av angst for kokende saftgryter ogvarm komfyr; og stadig erklærer han, han vil *ikke* reise bort, men være hos Siggeri bestandig.» — Sammen med en sydame syr hun vinterfrakker og bukser til gutten — «en simpel en av den gamle spaserdragten, jeg hadde den første vinteren i Rom, og en fin en av et slags eplegrønt vadmel, som jeg hadde karnevalsdragt av i Rom ved en «oldnordisk» fest, — siden har jeg aldrig hat den dragten på.»

16de august skriver hun:

«Jeg er færdig med boken til en viss grad, har sendt ind en del ms. til trykning for at få se, hvordan det tar sig ut på prent. Ja, jeg er jo grusomt nervøs for den og da, aner ikke hvordan den vil virke. *Skulde* altså virke som en broget billedbok, en slags eventyrbok for voksne.»

Krigen var kommet og jeg var hos min søster i Paris høstmånedene 1915. Angst og forfærdelse over det som skjedde, preger Sigrid Undsets brever fra denne tiden. De eneste mennesker på Ski hun en sjelden gang var sammen med, var doktorens. Hun skriver om fruen: «Hun er en makeløs mor for sine fire unger.Vi snakker mest om økonomisk husstel og praktisk barnetøi (og det morer mig mere at snakke med folk om det, de skjønner sig på end f. eks. om kunst med folk, som *ikke* har greie på det, de prater om) og av og til snakker vi alvorlig om det, som er vores begges brændende angst — hvordan skal det gå i dette landet som er vore smågutters fædreland. Det var syttende mai ifjor — jeg var borte hos doktorens med Anders og vi spiste en høist fredelig eggedosis på altanen, da barnetoget kom forbi med «Ja vi elsker» og flag nede mellem bjerketrærne på veien. Så tok hun gutungen sin ind til sig og blev hvit i ansiktet og de brune øinene blev hårde og svarte. Da kom vi til at snakke sammen — det var *før* krigen, men gud vet vi hadde vist begge en slags forutfølelse av hvad der skulde komme

og ialfald var det ingen av oss som trodde verden er anderledes end den er — at de ungene, som har suget blod av oss og som vi har lidt for og slidt for må vi kanske sende ut en dag for at skytes ned. Og det *kan* bæres hvis det er for ens eget land og flaget fra juletræet hjemme og sproget vi snakket med dem selv, da de var små — men om de skulde jagesut og dræpes for dem, der hadde voldtat det landet og det flaget og det sproget —. Av alle kvinder, som lider i denne krigen har jeg mest vondt av de mødrene, hvis gutter dør for sine egne bødlers sak.» —

Flere av de nye bøkene denne høsten streifet protestantiske og kristelige problemer, og Sigrid Undsets refleksjoner over dette fikk mig for første gang til å skimte retningen, hennes egen religiøse utvikling skulde ta. I november skriver hun til mig, at hun har lest min bok — Det svake kjøn —, Regine Normanns bok og «en bok av en ung mann ved navn Moen.» «. . . og jeg takker Gud, hadde jeg så nær sagt, at jeg er grodd op aldeles som en hedning. Mama sutrer litt av og til fordi hun ikke har evnet at opdrage oss i «religionen» — og da er det ikke den ting jeg er henne mer taknemlig for end den sunde, ukristnede luften i hjemmet vort. Så blir det Veronica, som boken din er om for mig, hendes lykke og hendes lidelse, og det vet du griper mig altsammen — og jeg ærgrer mig over disse mandfolk-anmelderne, fordi jeg ser at de ikke kan læse ett ord av alt det, som hvisker varsomt indimellem linjene omkvindekjærlighet, om velsignelsen som også er kaldt forbannelsen — av mandfolk — men som *er* velsignelsen, at «til din mand skal din attrå være og han skal herske over dig.» ... «I Regines bok pustet jeg ut de småstundene, da hun lot solen få lov til at skinne og de trange, fattige stuene blir fyldt av hygge, når religionen et øieblik var fraværende. Det er jo ingen, synes jeg, der kan suggerere frem solskin som Regine og få en til at føle det vakre, som kan være i en stue staset ut med porselænskatter og papirroser. Men bedehuser — i virkeligheten eller i litteraturen — blir mig aldrig noget som det er møien værd at gå ind i. På mig virker de ublandet kjedsommelige ... I det hele, kristendommen! Jeg har jo aldrig næret nogen uvilje mot den før — av den grund at jeg neppe har visst, hvad det var. Kirken anskuet jeg som en ganske malerisk ruin etsteds i bakgrunden av landskapet. I de senere år har jeg jo set litt nærmere på den — lært litt av det presterne skriver o. s. v. Jeg har også læst endel av moderne ældre katolske forfattere — Romerkirken har da iallfald form, den virker ikke irriterende på ens intelligens, som disse diverse «protestantiske» sekter. Heldtut av Romerkirkens form virker hele kristendommen på mig som en mislykket, sprukken omelet ... Ja, det har vi også tyskerne at takke for. De — tyskerne — er unegtelig uovertreffelige når det gjelder at ta moderne videnskap og teknik i barbariets og torturens tjeneste, der er geni i deres krigsmateriel fra kjukke Bertha til miltbrandtablettene — men «das Volk der Dichter und Denker» digter og tenker efter min mening forbandet dårlig.»

Hun vilde gjerne flyttet fra Ski denne høsten — huset var nokså skralt som vinterbolig — men hun maktet ikke å finne noe bedre. — I oktober fødte hun en liten pike. Hun var dårligere og trettere enn første gang, og hun gikk nokså motløs til juleforberedelsene — «nedskjelver» et brev til mig med blåfrosne fingrer, har nesten «glemt» kong Arthur, husker ikke hun er til for annet enn å stelle gjenstridige kakkelovner, begråte ihjelfrosne potteplanter og bake kaker. Er sommetider så trett at hun fabler om hvor godt det skal bli å bli gammel, ha voksne barn, ikke bekymre sig om kunst og rikets tilstand, men bare pusle litt med blomster og sitte i lenestol og hekle trøier til en nygenerasjon av unger, som hun ikke hadde direkte ansvar for.

En nedgangsperiode som ikke varer lenger enn at hun alt på nyåret beslutter sig til å legge på sig nye byrder og plikter.

*

Ut på forsommeren 1916 flyttet familien inn i annen etasje i en tregård i Østre Aker, høit oppe i Trondhjemsveien ved Sinsen. Den lå fritt og lyst og Sigrid Undset var glad for ombyttet — hadde «lyst til» å streife omkring med smågutten sin i skogen og åsen der oppe, men var ennå for «svak i bena» til det.

Under flytningen bodde Vesle-Anders ute hos oss i Asker, og da hun hentet ham, betrodde hun mig at hun sågodtsom hadde besluttet å ta alle tre barna av Svarstads første ekteskap til sig. Jeg prøvde å få henne til å se alle de vanskelighetene og det veldige nye arbeidet hun dermed vilde få, men det viste sig, selvfølgelig kan jeg vel si, at hun selv hadde forutsett og gjennemtenkt alt til bunns og stod fast i sitt forsett. Å svikte en plikt hun

mente kalte på henne, var utenkelig for henne. «Sålenge jegklarer det vil jeg gjøre det, jeg tror, jeg får en god hjelp i Asta.»

Asta Westbye var den nye hushjelpen hennes — det skulde vise sig også at hun var en makeløs medhjelp i de tre årene Sigrid Undset blev boende på Sinsen med sin store familie.

Stebarna gikk på skolen, alle tre. Hver morgen klokken syv var Sigrid Undset oppe og så dem vel avsted; hver eftermiddag satt hun hos dem mens de leste leksene sine. Så stelte hun sine egne barn, prøvde å tilfredsstille småguttens økende vitebegjærlighet, hadde bekymringer for den vesle piken som begynte å vise tegn på den sykdommen som siden brøt ut og blev morens store sorg i 23 år.

Hver dag efter frokost prøvde hun å arbeide et par timer, skrev på artikler og planla «Tre søstre», beretningen om søstrene Brontës liv. «Og innimellem mine forsøk på å definere geniets væsen må jeg jo mate lillesøster.» Av og til skrev hun på kjøkkenbenken, da hun hadde «lånt ut» skrivebordet sitt til en søster som hadde et oversettelsesarbeide. Leste også kveldtimene gjennem et stort manuskript for en debuterende forfatterinne og gav sine råd.Det veldige arbeidspresset tok synlig på henne, helt frisk var hun ikke selv heller, — når hun av og til var en dag ute hos oss, kunde hun være strimet av tretthet; men viljen hennes var like ukuelig. «Jeg *skal* klare det.» Og som vanlig tok hun forberedelsene til julen like grundig som en hvilken som helst husmor, hvis eneste opgave og mål det er å holde huslige tradisjoner ved like. En ny spore var det for henne at den store barneflokken så spent gledet sig til høitiden og fulgte alle forarbeidene med slik interesse. «Igår bakte vi fattigmand av 30 egg, samt parterte og saltet ½ gris. Idag har Asta og jeg lavet medistermat av 9 kg. kjøt og flesk, item diverse goe totenske biprodukter av slintrer, svor og rask. Item bakt eggehvitekaker av 15 hviter og sat deig til pepperkaker, samt gjort istand til to sylter. Nu går klokken til otte og jeg skal legge den lille . . . Men så *kjenner* jeg da det er jul når ungene flyr i dørene og kniser og titter og er syke av utålmodighet efter at festen skal gå av stabelen. Igår kveld vi kom bilende hjem med 18 pakker og juletræ bakpå kom de styrtende ned alle fire mobile for at bære op og Anders danset bortover i sneensom en katunge og skrek: «det juletræet er vi så *glad* i, mama!»

Og det var ikke pakker bare til barna, hun besørget — mor og søstre, slektninger og venner skulde også huskes; hun hadde begynt den overdådig gavmilde virksomheten som med årene skulde ta et omfang, jeg trygt kan kalle rekordmessig. Så utrolig det kan lyde fikk mange av oss ting hun selv hadde sydd — med de fine hendene som heklet «nupereller» og broderte «engelsksøm» med samme feilfri presisjon.

*

Til ut på sommeren 1919 blev Sigrid Undset boende på Østre Sinsen. Det blev de strideste år i hennes liv, og det var sikkert riktig som en kvinnelig læge, hun måtte søke på slutten, sa: at hun hadde en «konstitution uten make» når hun hadde greid å arbeide så lenge og så hardt uten å bryte sammen. Enda riktigere er det vel å si, at hennes viljestyrke var enestående sterk.

Den lille piken hennes hadde ofte krampeanfall og måtte av og til ligge på klinikk, hennes yngste stesønn manglet stadig noe, hadde vanskelig for å følge med på skolen, så hunhadde mange bekymringer for ham også. Hun beholdt sin kjære hushjelp Asta Westbye disse årene, men når Asta måtte ha ferie, greide hun husstellet alene. Og selv når de var to om arbeidet, falt jo den største og vanskeligste parten på moren. Som før var hun tidlig oppe hver eneste morgen, og det stod for henne som en uopnåelig lykkedrøm engang å kunne få en barnepike som kunde overta morgenstellet, så hun kunde «få lov å bli liggende til klokken ni.» Når vesle Mosse var syk, hadde hun «den lille glohete skrotten i armene både nat og dag» og omtrent hverken sov eller spiste. Og enda var det den tyngste stund for henne når hun måtte sende småjenten fra sig til Frølichs klinikk eller Rikshospitalet — da blev hun «gående i tomheten» hele formiddagen.

Hun var nydelig, den lille piken, hun lignet moren; glad i pene ting og klær var hun, og når hun var noenlunde frisk, stabbet hun omkring, lys og kjærlig, et lite nynn av sang lå alltid som en strime i luften efter henne. Jeg husker en aprildag, jeg var oppe hos dem; Svarstad var da bortreist og Sigrid Undset satt med hushjelp og barn ved spisebordet, i et stort, lystforklæ; på fanget hadde hun vesle Mosse, pyntet med røde perler; klar av tretthet,

men stille og verdig som alltid svarte hun på barnespørsmålene, sørget for alle, hadde sigaretter og vin til mig. På skrivebordet hennes lå mange ark dekket med den fine, sirlige skriften — kladden hennes så alltid ut som det ferdigste manuskript. Og på bordet ved vinduet et halvferdig heklearbeide, på stolen ved siden av mange strømper til stopping.

Hun skrev «Når leilighet dertil gives» — med den minste hos sig i stuen. Og hun fikk i 1917 ferdig «Splinten av Troldspeilet» og i 1918 «De kloge jomfruer» — bøker som begge to belyser hennes sinnsstemning fra denne vanskelige tiden; «morskjærligheten, som har det evighetsmomentet i sig, som gjør livet værdt å leve,» som Winsnes sier det i avsnittet om disse to bøkene i litteraturhistorien — søkningen frem mot «en generalnævner for det gode», mot en gudstro. Da bøkene var ferdigskrevet og innleverte, var hun så trett at interessen for dem liksom slaknet i henne, hun «venter» ikke på anmeldelsene, tror hun «skal være komplet likegyldig hvordan det går.»Sommeren 17 tok hun turer op i Nordmarka med sine egne og andres barn, otte-ni stykker drog hun avsted med. Og hun frydet sig over å komme til stedene hun så vel kjente fra sin ungdom der oppe og over å se sin egen gutts fryd «over kuer og kalver og vand og blomster og store stener og vindfald.»

Samme sommeren reiste hun til Laurgård i Sel med barna sine. Der fikk hun en ungjente til å se efter de små om formiddagen, og fra frokost til middag kunde hun arbeide. Men det satte inn med en voldsom varme, og hun merker først her oppe «hvor bundløst træt jeg er, og alt som i mig findes av borgerlighet begjærer vildt at jeg skal låse alle min hjernes unyttige rum og sette mig ute på trappen hos fru P., hekle chemisetter til min eldste steddatters konfirmation og tale om vore kjære timelige og daglige behov og hvordan de bedst skal administreres — og når solen går bakom åsen ta ungene med bort i havnehagen og ligge på ryggen og la dem vælte sig oppå mig. Kunst og kunstnere forekommer mig i dette øieblik som noe græsselig brysomt og fordringsfuldt, og barnestel det lifligste og fredeligste hvormed man kan fyldesit liv . . . gid mit livs rekreation og ambition hadde været håndbroderte rullegardiner i alle rummene, heklede tæpper på alle sengene og seks kaffeduker med tilbehør av servietter, alting i huller og tunger!»

I virkeligheten *har* det vært hennes ærgjerrighet å skape et trygt borgerlig hjem for sig og sine, dypest bunner den vel i hennes sterke slektsfølelse og i instinktet som vil verne om og verge dem som på en eller annen måte kommer i hennes varetekt. Hennes interesse for egen avstamning vokste med årene, og da hun fant ut at hun har skotsk blod i årene, moret det henne å tenke på, at når hun skrev om kong Arthur og hans riddere, hadde hun kanskje vært i nærheten av sine egne frender «med de runde skallene og de smale lændene.» Men hvor sundt og uten føleri hun tar stilling til denne store faktoren i menneskelivet, viser hennes reaksjon på en roman som i denne tiden kom ut og hvor slektsfølelsen forherliges. Hun skriver:

«Dette vrøvlet om slektsmennesker irriterer mig usigelig. Et utpreget slektsmenneskes fornemmelser av samhørighet med en slekt og dets følelse for slektens boplasser og eiendeler er så dyptinstinktiv, så fuld av motsigelser og så ulogisk at den, likesom et menneskes følelser for sitt fædreland og en mors følelser for sine barn, bare kan skildres i de aller jevneste, mest dagligdagse ord — hvert eneste tilløp til frase, hvert forsøk på høitidelighet blir latterlig. Det naturlige er at man til tider er sint på sine slektninger, hvis man virkelig er i slegt med dem, lei sit hjem hvis det virkelig *er* hjem, d. v. s. en skjæbnebestemmende faktor, forbitret på sit folk, hvis man virkelig føler sig ett med det, irritert over sine unger, hvis de *er* ens barn og ikke bare noe en har skvettet av sig og lar ligge igjen utenfor sitt liv. Og det er bare ansikt til ansikt med katastrofene, sammenbruddet, branden, krigen, døden at man føler den lidenskapelige og altopslukende kjærlighet til hjem og slegt og land og barn — når man vet at alt som truer dette, truer en selv.

Det er jo ganske karakteristisk norsk, dette, at N. N. selv er av ordentlig familie og så er så tvers igjennem parvenyaktig og snobbet. Jeg har set det så ofte her hjemme — de som virkelig har et par slektledd av kultiverte mennesker bak sig er svært ofte de mest parvenyaktige. Bare en kommer så langt som til Danmark blir detanderledes. Det er formodentlig fordi det er så få mennesker hjemme her som vet hvem som var deres besteforældre — de som vet det føler sig nesten som rariteter. Det er nu engang følelser som det ikke er sundt å tenke for meget over og snakke for meget om — eftersom menigmand aldrig tenker helt ærlig eller snakker helt

sandt (om dette har den hellige Therese skrevet fært godt, og jeg sympatiserer med katolisismens bestræbelser for at få alle uten de utvalgte fra at tænke for meget — tænkning er en sport for de urædde alene). Morsfølelsen er en anden sterk elementær følelse, som ikke skal grubles over og snakkes for meget om — vi har lekset op om moderskap så længe og så løgnagtig at barn kan ikke gråte sine mødre op av graven mer, ikke gråte dem hjem til sig fra en fremmed mands armer engang.»

Fra denne tiden husker jeg særlig glimt av to samvær med Sigrid Undset.

Det første var i oktober 1918, hun og Regine Normann var ute hos oss en lørdag og søndag. Lørdagskvelden satt vi foran peisen, snakket sammen om vår barndom, gled over til eventyr og folkeviser. Regine fortalte fra Nordland, sattstor og opglødd med fjerne, rare øine og gav oss det ene eventyret efter det andre, slik bare hun kunde berette — troende og henført, så vi blev som barn igjen under ordene og den syngende røsten hennes. Sigrid kom inn på folkevisenes mange omdiktninger og nevnte som eksempel de forskjellige variantene av visen om Marsk Stig og hans døtre. Fire ulike versjoner av den sa hun frem, vers for vers — en hukommelsesprestasjon som vel søker sin make.

Neste morgen telefonerte min svoger Bjørn Thommessen ut til oss at Tyskland hadde bøiet sig for Wilsons fredsbetingelser. Med det samme kjentes det som *var* freden der og jeg sprang til gjesteværelset hvor Sigrid og Regine lå, og fortalte dem nyheten. Måten de tok den på var så karakteristisk for dem begge: Sigrid satte sig op i sengen, de store øinene blev svarte av sinnsbevegelse, ansiktet mistet farven, hun la den ene hånden mot brystet og sa ikke et ord, men blev litt efter litt som gjennemlyst av glede. Regine gråt og lo samstundes, og kastet sig straks ut i fabuleringer over alle de lykkelige følger fredsslutningen vilde få. —

Det annet jeg minnes var et selskap Svarstadsholdt på Sinsen på nyåret 1919. Collett Vogt og Johan Ellefsen var der blandt andre — den store spisestuen og lille dagligstuen var festlige med lamper og mange lys, sammen med julematen og vinen skapte de stemning og samtalen gikk fra første stund i friske bølger. Som alltid blev fru Charlotte Undset midtpunktet og mennene moret sig kongelig over de treffsikre, vittige replikkene hennes — nydelig var hun også å se på med det sølvgrå håret høit på det lille hodet og med de lysende øinene; likevel gjorde Sigrid Undsets stille nærvær det blivende inntrykk på oss alle — hennes rolige, ofte sarkastiske innlegg i diskusjonen, hennes kjærlige omsorg som vertinne for oss, det dype, blanke blikket som stadig hvilte på moren med en pussig blanding av underfundig glede og ømhet.

Da vi gikk nedover mot trikken om natten, husker jeg at Johan Ellefsen stanset og rettet op den spede skikkelsen sin som for en innskytelse — han pekte op mot himmelen og sa: «En av disse stjernene er Sigrid Undsets, slik vil hennes genius komme til å stå en gang, lysende over Norden.» — Han fikk rett.

*Med denne lille festen begynte året 1919 som blev så avgjørende i Sigrid Undsets liv.

Familien skulde flytte fra Sinsen og Svarstad hadde kjøpt et gammelt hus på Kampen; men leieboerne hadde rett til å bli der enda en tid, bare et atelier var ledig. Det blev da nødvendig å opløse hjemmet, foreløbig, som de den gangen tenkte — stebarna blev satt i pensjon og Sigrid Undset reiste med sine egne barn til Breiseth hotell, Lillehammer, for å prøve å få sig hus deroppe.

Så lenge hun bodde på hotellet med barna hadde hun det stridt, og hun var atter gravid.

Lenge mistrøstet hun om å finne et sted de kunde bo — Lillehammerfolk fortalte henne at det var vanskelig å få hus til leie deroppe. Men så leste hun en dag et avertissement — en ung maler, Sverre Hjorth, vilde leie ut et fem-værelses tømmerhus på et år. Og lykkelig skriver hun:

«Nu har jeg avsluttet leien, skal betale 2500 kroner for 15 måneder; det er ikke dyrt efter forholdene her. Det er en gammel gård fra dalen som er flyttet ned og nyindredet, med kjøkken, en liten spisestue og en stor, nydelig dagligstue i første, 2 små og et stort soveværelseovenpå. Det ser gjennem hyggelig ut og det ligger henrivende til, like overfor Jordes og Lundebys steder — desværre på den gale siden av bygrænsen, som går midt over tomten. Et andet aber er det, at der har ikke bodd folk i huset endda og helt færdig er det ikke — men jeg får jo

sommermånedene til at finde ut skavankene på da. Endnu et aber er det at tomten er ikke indgjærdet eller ryddiggjort, huset ligger i utkanten av en stor hestehage med svære, gamle bjerker og tætt olderkjerr ... Men svineheld nr. 2 — fra 1 juli får jeg en svensk hvita-kors-syster, altså utlært barne- og barselpleierske, som blir ledig da og som jeg har engagert for et halvt år foreløbig .... Jeg kan neppe tro at det er mig som skal få det så godt! Når jeg nu bare kunde få fat på pike, så skulde alt være ordnet til at jeg kunde ha gode dager en stund.»

Men det gikk ikke så glatt med å få hjelp som hun hadde håpet, atter måtte hun gjennem en liten trengselstid. Piken, hun hadde korrespondert med, skrev efter 14 dagers forhandlinger at hun likevel ikke vilde komme; og den svenske pleiersken blev ikke ledig til fastsatt tid. Fru Undset kom op til henne, og sammen med moren*Med sine to sønner, Anders og Hans.Bjerkebæk sett fra hagen. Arbeidsværelset på Bjerkebæk.*var hun «mutters alene med ungene i det nye huset, al den hjælp vi hittil har hat her er en vaskekone to ganger tre timer! Du snakker om at jeg så træt ut sidst du så mig — nu er jeg træt, kan du forbande dig på! Jeg har tat av 3 kilo i sidste måned, trods omstændighetene, og ligger med rødvinsomslag om nættene for at få sove.»

I denne tiden vokser minnet om de tre årene på Sinsen frem i henne og avklarer sig — hun kjenner det som har hun levd bak en piggtrådsperring, og det begynner å demre for henne at til gjerningen som mor for tre stebarn og husholderske for en så stor familie kan hun kanskje ikke forsvare å vende tilbake. Hun står hele tiden i nær forbindelse med Svarstads barn, syr til dem, sørger for dem — men oftere og oftere kommer det for henne at hun er stillet foran et valg: egne barn og diktningen, eller selvopgivelse. Som hennes natur er voldte tanken henne idelige anfektelser og pine — hun hadde gått inn for å «klare det», og det er bittert for henne å måtte innrømme at selv *hennes* vilje og kjempekrefter ikke rekker til for opgaven. For oss andre hadde det lenge vært innlysende.I midten av juli fikk hun endelig både pike og pleierske i huset. Og hun gleder sig til «før jeg skal i barselseng at ordne med utgivelsen av de stykkene jeg i tidens løp har skrevet om «kvindesak» — med et forord. Jeg har til motto de linjene som går igjen i talløse folkeviser, norske og danske:

Hosi kan grase på jordi gro nær sonen må ikje moeri tru — Ellers liker jeg ikke motto på titelblader, det smaker av vers på opgivne rim, men .... Collett Vogt sa til mig engang at man var jo frisindet og liberal i moralsk henseende av opriktig hjerte sålænge det gjaldt de kvinder man møter som voksen mand — men når det gjælder ens egen mor «så vilde man jo helst hun skulde ha undfanget en ved den hellige ånd». Det må være tiltalende for en yngling at vite han er produkt av fødselspolitik. Jeg synes ikke det er så forfærdelig morsomt at vandre om på Lillehammer i min nuværende skabelon — men gudskjelov er jeg da endda mig og ikke en av Statens oplagstomter —. Jeg føler mig igrunden godt oplagt til at skrive forord og ikke gjøre omsvøpom *min* mening om det hele, inden jeg lægger ned .... Det som irriterer mig så græsselig ved N. N. — og ved de fleste danske skrivedamer er, at de sverger servilt til den gjengse mandfolkeopfatning av kvinden og understøtter den med nogen små indiskretioner. En, som er uservil, det er Marie Bregendahl, du snakker om at være digter! Marie Bregendahl synes jeg er den største *digter*, som skriver om kvinder nu om dagen. Jeg føler mig så liten og splittet og smittet av al tidens kvindesjukdom når jeg læser slikt som «En dødsnat». Men jeg har ialfall den trøst at jeg vet, hvad der er sykt og hvad der er friskt og frugtbart og at jeg gjerne vilde ha skåret bort det sjuke hos mig selv — og de smittebærende budeierne internert som smittefarlige!» —

Det kostet svært på for henne å få skrevet det «forordet». De unge pikene hun hadde fått til hjelp i huset rakk ikke så meget — hun måtte selv sy ferdig det siste av barnetøiet og stå for «syltingen». Og hun synes hun aldri har vært så lite bra før. «Jeg *kan* liksom ikke ta mig sammen til at gjøre noe.» (Gjøre noe — det er og blir for henne å skrive.) «Du kan tro det errart — jeg som altid har kunnet når jeg bare vilde — nu hjelper det ingenting at jeg vil! Jeg hovner op både hist og her — det er musklene som er for svake og slappe, sier doktor Konow, og ikke kan bære tyngden og trykket, og jeg har vondt for at puste og bøie mig og vondt når jeg går — og jeg synes, jeg har allverden at utrette.» Og hun lengter heftig efter å ha fødselen overstått.

I slutten av august fikk hun en sønn.

Fødselen var lettere enn de to første, hun lå i sitt eget rolige hjem og hadde god pleie og hjelp. Et par dager efter

at barnet er kommet, skriver hun et lite brev til mig med skjelv blyantskrift — lykkelig for at det er over, lykkelig for den friske, kraftige gutten. Hun synes «det rareste ved ham er hans medfødte evne til at spise — det brukte iallfall mine to andre lang tid for at lære; men denne her grep saken an uten et sekunds nølen, da jeg la ham til imorges . . .» Og hun fryder sig over de to andre barnas intense optatthet av den nye — vesle Mossa vil uavladelig «se på ham — se på ham,» og Anders tenker ut «belæring og forlystelser», for broren og kommer hjem fra byenmed avtrykningsbilleder, som han nok tror Hans Benedict skal greie å leke med til jul.

I det hele har dagliglivet omkring Sigrid Undset aldri før artet sig såvidt trygt og sorgløst. Og hun blir mer og mer glad i det solfylte huset med den vide utsikten over by og dal. Det er da også blitt hennes eget — begynnelsen til hjemmet på Bjerkebækk, som nå er målet for så mangfoldige turisters og journalisters valfarting.

Hele denne høsten lever hun stille, ammer barnet sitt, får istedenfor den svenske pleiersken en hushjelp, frk. Andersen, som hun straks blir glad i og som blev henne til stor støtte. Men innunder velværet i det lille hjemmet gjærer det i henne — planer om ny, stor diktning; kvalfylte tanker på en tid som er definitivt forbi; grublerier over hvordan det kunde gått om alt hadde vært anderledes — den sinnstilstand alle kvinner kjenner, som av nødvendighet er blitt tvunget til å endre et livsløp, de av natur kjente sig bundet til å fullføre. «Det er fryktelig at en fortid aldrig kan bli gravet ned så den ikke sprætter sig op igjennem alverdens muld og møk og ny kjærlighet og god vilje og forsætter.»Som alltid leser hun «en masse».

«Jeg holder på med Thomas More — du vet ham med Utopia. Hans levnedsskildring av svigersønnen Rope er noe av det vakreste jeg har læst. Jeg tror, jeg må skrive et stykke om ham en dag. Ja, jeg har så meget jeg har lyst til at skrive om nu — om Dickens til Atlantis, om Chaucer til en av avisene ...»

Og hun er optatt av høstens norske litteratur — skriver: «Har du lagt mærke til, at nesten alle bøkerne iår — efter mere og mindre fattig evne — går og kretser om religionen? Det er akkurat som folk er ute og ser på leilighet — om den gamle kirken skulde være beboelig eller om der skulde være råd til at gjøre den beboelig eller få bygget op noe lignende. Det drar mot vinter og folk har ikke courage til at bli liggende under buskene længer. Johan Fredrik Vinsnes alene sitter lunt inden døre og sjunger så det jomer — ikke svært skjønt, men hjertelig velment tykkes mig; og Regine sitter vist også lunt med et lite varmeapparat av privat konstruksjon under skjørtene. Du alene later til at tåle uteklimaet ...... Jeg husker på Sir Thomas More. Han hadde været Englandsalmægtige lordkansler under Henrik den 8de og tok avskjed for han kunde ikke klare med sin samvittighet at skjule hvad han mente om kongens teologi og gifterier. Kongen satte ham i Tower og dømte ham av med hodet. Hans børn og kone, alle de han elsket som få mennesker har elsket sine her på jorden, kom og sa farvel til ham og han bad dem være glade og ved godt mot: «Gud har gjort mig til kjælebarn, han har tatt mig på fanget og husker mig høit op og dypt ned.» Og da han gikk op på skafottet pekte han på solen: «I shall be above that fellow.» Er det ikke vakkert og hadde han det ikke godt?»

Sigrid Undset føler glede over å bo «slik at en fryder sig bare ved det faktum at det skal bli vår og lyst og skal til at gro igjen.» Glede over barnas vekst og trivsel — håp om at det skal være «hvitveisland» nær huset. Men bakom alt en uro og bryting i sinnet som varsler den store åndelige krisen i hennes liv.

*

Rammen om hennes private tilværelse er den samme idag som i 1919. Hjemmet på Lillehammer er blitt utvidet med to nye hus og bakkennedover mot Nordseterveien er blitt den frodigste hage. Langs bekken, som deler lendet mellem have og bjerkeskog, gror lave planter — plankegjerdet, som vestover beskytter eierinnen mot uvedkommende, dekkes av høie stauder, bak husene lyser fjellplanter i et lite stenbed. Men på eiendommen, som den oprinnelig var, i stuen i det første umalte huset, hun neste år kjøpte, skrev Sigrid Undset i 1920 Kristin Lavransdatter, og siden de to andre bindene — under et arbeidspress, veldig som selve opgaven.

Hvordan hun innrettet dagene? Hun har alltid hatt en egen evne til å kamuflere for alle, også sine nærmeste, at hun er en hardt arbeidende dikter. I hjemmet skal livet gå sin jevne hjemlige gang — barna ha det tilsyn og den opmerksomhet barn krever — gjester skal tas imot, huses og bespises — blomster skal vannes og stelles —

aviser og bøker leses. Så blev det da i de årene den store middelalderdiktningen hennes blev til i *nettene*, som måtte brukes.

Natt efter natt satt hun og skrev til klokken 2—3, med svart kaffe og sigaretter som stimulans. Ved syvtiden vekket barna henne, men såblev hun liggende til bortimot klokken 12, liggende og lese, «gamle lover og rettergangssaker og klosterregnskaper og dit og dat». Hun skriver: «Jeg tror det er slik at jeg skjønner vor egen tid så godt — eller ser den så godt — fordi jeg helt fra barnsben av har hatt en slags levende erindring om en tidligere tid at sammenligne med. Ikke for at jeg tror på sjælevandring — det er noe av det litet jeg ikke tror på. Ellers så tviler jeg på alt som godtfolk tror på og ikke tror på. Ja, jeg synes det er mig som tviler og de andre som er sikre på hvad som er og ikke er, som er forbenede i dogmer.»

På den nye boken hun arbeider med, «tror» hun — men hun er redd for den også. Synes den truer med å vokse henne over hodet — «denne boken, som jeg vilde hat bedst. Men jeg er træt — det glinser og gløder og render stilt og pent når jeg sitter og strikker og tenker på den — men når jeg setter mig til om kvelden og tager penden i hånd! O for litt av X's og Y's myrsnipefryd over deres eget smukke avkom, det skulde gjøre godt at ha! Og litt av deres tillit til vore kritikere og koryfæer — så en kunde bry sig om deres forskrifter, glæde sig over deres ros og brysig om deres dadel; jeg synes ikke der er en eneste som kan lære mig noe, og jeg vet jeg trænger til at lære — forfærdelig meget. Det er forresten ikke bare med mit arbeide — det er med alt, synes jeg — jeg har en følelse av at jeg sætter sjøben ganske alene i en verden av «strømninger» og leter efter et holdepunkt, som ikke gir sig til at ålebugte og utvikle sig — jeg længter efter den gamle kirke på klippen, som aldrig har sagt at en ting er god fordi den er ny, eller god fordi den er gammel, men tvertimot har til sakramente vinen, som er bedst når den er gammel, og brødet der er bedst når det er nyt.» —

Hele denne sommeren, ja helt fra 12te april, skriver hun at hun har boende gjester; og hun har dype bekymringer for den vesle piken sin, som stadig lider; kikhosten herjer på hele barneflokken. Hun higer efter å få en have å stelle i også, skriver: «Jeg læser med hjertelig misundelse havekronikene dine i Tidens Tegn. Jeg synes det må være det deiligste — det næstdeiligste i verden, nei, det tredie deiligste at kunne grave et lite træ ned i jorden etsteds og så med nogen grund formode at en selv skal få se det vokse sig større.» Og hun setter sin lit til athun smått om senn skal komme til å tjene så pass at hun kan få råd til å legge an en have. «Jenny» er blitt oversatt til engelsk, men hun «liker den ikke riktig» i oversættelse — «liker den forresten i det hele ikke lenger no videre».

Om «Et Kvindesynspunkt», som var kommet ut om høsten, forteller hun pussig, at det hun vet om bokens skjebne, vet hun egentlig fra sin sønn Anders. En eftermiddag hun hadde lest høit Wergelands «røde og grå dompapper» for gutten, sa han plutselig: «Du mor, nå vet jeg hvorfor «Et Kvindesynspunkt» ikke er blitt anmeldt no videre, de tør ikke, for kvindesakskvindene er sinte på den. Og så hadde folk ikke ventet at du skulde skrive slik heller, så vet de ikke riktig hvad de skal si. Men Guri har læst den to ganger, hun, og den er go, syns Guri.» Hvem Guri var visste Sigrid Undset ikke, og det visste ikke Anders heller — bare at det var en dame i blå drakt som han imellem spaserte med.

Alltid er det som fester sig i Sigrid Undsets sinn som et resultat av bøkene, når de vel er kommet ut, like overraskende. Den veldige hyldest som brøt ut efter første bind av Kristin Lavransdatter gikk tilsynelatende noksåubemerket over henne, men at hun fikk 5 kilo hjemmekjernet smør fra en dame som nedstammet fra Simon Darre, det gjorde et dypt inntrykk. Og at hennes forrige hushjelp, Asta Westbye, skrev til henne at ingen bonde skulde ane at hun ikke var født og vokset op på en storgård og var ut og inn fortrolig med gårdsstell — det blev hun «vældig kry av».

*

Til idag har da Sigrid Undset bodd på Bjerkebækk ved Lillehammer. Derfra er alle de senere bøkene hennes sendt ut, deroppe gikk hun i 1924 over til katolisismen, samtidig som hennes ekteskap blev opløst; dér har hun levet sitt liv de siste tyve årene, — et liv på samme tid ensomt og «befolket». Store mennesker blir alltid ensomme innerst; hvad deres sinn sterkest er fylt av kan de vanskelig dele med andre; og selve deres styrke isolerer dem — de blir en kraftkilde for mangfoldige, blir til trøst og hjelp for en skare mennesker, direkte og

indirekte; men sine egne svake timer, sine egne problemer, må de oftest kjempe sig gjennem alene. —

Eftersom økonomien blev rummelig bygget Sigrid Undset et lite «gjestehus» påeiendommen. Sommeren 1924 kjøpte hun et meget gammelt hus oppe i Sel og lot det flytte stokk for stokk til Bjerkebække. 12. juli skriver hun: «Huset blir så pent, så jeg glæder mig til at vise det til noen som skjønner. Nu holder de på at sætte op de gamle vægfaste bænkene, og peisen er færdig, stor som et middels værelse — den tar plass «som et stygt svin» for at bruke Hansemands yndlingsuttrykk. Han er inde hos arbeidsfolkene næsten hele dagen og spikrer sammen bordstumper og lærer sig til at snakke kav fåberging. «For je er fåberging, je, ma,» oplyser han. Han er så skrekkelig glad i blomster og kommer stadig hjem med buketter til oss alle. Jeg har glæde av haveanlægget mit — det har jo vært en deilig forsommer for nyplanting. Av 26 bourbonsroser fra Mathiesens er det bare to som ikke har kommet — enda de var fulde av lange, bleke fordrevne skudd, som visnet og faldt av, nu står ialfald alle Louise Odier'ene mætte av grønne blader og knopper; de andre sortene er ikke fuldt så kraftige. Og av 60 lakroser er det bare 6 som ikke er kommet .... Resvoll Holmsens dovre-valmuer blomstrer og æser ut og blir snart så store at de ligner de andre gulevalmuene i størrelse, og silenen har blomstret. Og de blå duene og en reinfanrot fra Trondhjem er kommet op pent — jeg tror tomten her er svært god til at lage have på.»

I slutten av november flyttet hun inn i det nye huset — «og da blir det arbeidsro at få — og så får jeg holde mig stiv, at guttene ikke kan få regne peisestuen også for sin tumleplads og forresten håbe på at min kristelige tålmodighet skal ta sig op igjen når forkjølelsen tar av. Den er blitt slidt på isommer — og det blir værre og værre, synes jeg, med folk på dørene og folk pr. brev og anmodninger om at læse manuskripter og kjøpe rævefarmer til folks svigersønner og betale koners gjæld, som de har gjort bak mandens ryg og mænds ditto bak konens ditto — etc. Det er forresten praktisk talt bare mænd som skriver tiggerbrever, ialfald til mig — det kunde jeg ha lyst til at fortælle professor Wieth-Knudsen; ikke for jeg ikke er enig med ham i en hel del av det han sier om femina. Men mændene? ....

Det nye huset er blit så vakkert, at du kan ikke tro det før du har set det. Stuen og kleven nedenunder er sån at jeg kan absolut ikke få detmere præcis efter min smag. I stuen er alt træværk umalt — uten dørene og et indbygget skap i væggen mellem stuen og kleven; de er mørkt rødbrune med grågrønt listværk, et blågrønt felt malt ut med etslags naivt skoglandskap i grågrønt og jernbeslag fra 1780 — dørene fulgte med huset, likeså peis og vægfast bænk og etpar skap. Ellers er taket gammelt brunt træ med 6 digre åser, væggene panelt med gamle, umalte bord av rødbrun malm-furu, gulvet oljet. I kleven måtte jeg la væggene bordklæ og tapetsere, lyst grågult, taket er svart av alder, med åser. Kleberstens ovner i alle rum. Soveværelset ovenpå har upanelte, umalte tømmervægger, umalt bordtak, mørkt og gammelt. Blåaktige marmorerte dører med disse messingklinkene fra Lillehammer som jeg nu også har bestilt til dig .... Og så, til uken, flytter jeg helt ind — peisestuen har vi brukt en lang tid allerede av og til, omtrent umøblert som den har ståt. Og da — være i fred, bare med guttene mine indpå mig, — og slippe at høre og se og lugte og føle fremmede mennesker indpå mig alle døgnets 24 timer. Det er vel fordi befrielsens time er så nær at jeg med ett ikke syns jeg orker det en eneste dagtil —. Tænke sig at få sitte i kleven og arbeide om kveldene, høre og vite at ovenpå har jeg guttene mine — ingen andre!

Bibliotheket mit viste sig at være på over 1000 nummere, uten skjønliteraturen. Førstebibliotekar Kjær, som var her oppe og hjalp med at katalogisere, var så henrykt over det, så jeg holdt på at sprække av vigtighet. Så der står for alle tilfælders skyld en liten formue til ungene. Jeg glæder mig til det og, at få sitte ved peisen og læse; men mest til at få et fredelig arbeidsrum.»

Det er vanskelig å beskrive inntrykket Sigrid Undsets storstue og «kleven» gjør første gang en ser dem. Den forunderlige blanding av svunnen tid og av liv idag, av et arbeidende menneskes virksomhet nå og av tystheten, den talende stillhet fra andre slekters tilvære.

Langveggen i stuen er dekket av bøker, hylle over hylle nesten til taks; øverst står en samling gamle norske saker: krus, mangletrær, trekjørrel av mange slag, og de skjønne, falmede farvene på disse tingene, bøkenes brokede rygger danner den vakreste kontrast til det veldige ildstedets hvite murflater. Fra kortveggen mot øst, som også har vindu, lyser Gerhard Munthes*Peisestuen på Bjerkebæk.Sigrid Undset 1932.*malerier; rekken av

smårutede vinduer mot syd har klare, hvite gardiner og karmene er fulle av blomstrende potteplanter. Det er ellers *alle* husets vinduer, til og med baderummets; jeg tror det var omkring 400 stueplanter hun ifjor sa hun hadde. Sjeldne og almindelige, bittesmå og frodige store, oprette, slyngende og hengende; avleggere hun har fraktet med sig hjem fra reiser i hattetinen sin, pelargonier fra Runebergs hus i Borgå, hibiscus fra Danmark, fortryllende gammeldagse månedsroser fra gårdene omkring, merkelig formede kaktus og vekster jeg aldri har sett andre få til utenfor drivhusene. Storparten av dem steller hun selv og hun har den lykkeligste hånd. Aldri skinner de store øinene av en lysere glede enn når hun viser frem et eksemplar som har voldt møie og bekymring, men som nå endelig har besluttet sig til å trives og sette knopper. Det skulde da være når hun tidlig om morgenen hører låten av en ny liten trekkfugl i haven eller opdager den på fuglebrettet — hun elsker småfuglene og tar selvfølgelig aldri feil av arten.

Det er ikke mange og ingen makelige møbler i Sigrid Undsets storstue. To små svartmaltegyngestoler foran peisen; de er dekket med hvite lammeskinn hun har fått som gave på Island. Langs innerveggen vakre små bjerketres stoler, to sofabenker under vinduene med bord foran. Flygel hadde hun, men da hun et år ikke på annen vis greide å skaffe de hundre kronene hun til jul sender hver av 35 gamle kjenninger, blandt dem sypiker og vaskekoner hun i tidens løp har hatt, solgte hun resolutt flygelet. Tenke sig å sløife julegaven kunde hun ikke.

Kleven, arbeidsrummet, minner om et katolsk kapell. Det har et eneste lite firkantet vindu inn mot det vestre hjørnet, foran det står skrivebordet; og jeg mistenker at hun de fleste av årets måneder må arbeide ved lyset fra en stålampe. Innover i rummets halvdunkel er der foruten bokhyller avstøpninger av gamle gotiske skulpturer, helgenbilleder, krusifikser, deilig kirkekunst. — Skrivemaskinpapirene, manuskripthauger på bordet forteller om nutid og virke idag — alt det andre om Sigrid Undsets tro, hennes drømmeverden og hennes dype skjønnhetssans.

En lang gang med dør ut til haven forbinder de to husene. Den forrige stuen er blittspiserum, den har møbler en av hennes danske forfedre selv har laget; her er også en sofa og et stort, rundt bord, dekket av de nyeste bøkene og av tidsskrifter. I en høirygget armstol sitter hun herinne når hun ikke arbeider, leser dagens omfangsrike post, en rekke aviser og våres alles nye bøker. Jeg tror det knapt kommer en bok hun ikke kjenner til og som hun med sin fabelaktige hukommelse — hvor loddrett hun har lest den! — ikke øieblikkelig kan fastslå innholdet av. Når hun skal «hvile», leser hun detektivromaner.

Sigrid Undsets forhold til sitt eget forlag, Aschehoug & Co., kan nesten kalles et kjærlighetsforhold. Hennes respekt og hengivenhet for William Nygård gir sig ofte varme uttrykk. For mange år siden fristet et annet stort forlag henne med et meget fordelaktig tilbud, men det var ikke tvil i hennes sjel hvor hun hørte hjemme — hos «sir William», der både Kristian Elster, Anders Krogvig og Nils Collett Vogt stod «fanevakt».

For direktør Møller føler hun trofast vennskap, og hans omhu for henne både rører og morer henne. Noe hun skriver til mig i november 1925 er karakteristisk for dette. — Hunforteller at hun har fått frostfri kjeller i nyhuset og et rum særlig innrettet til opbevaring av epler «når de trærne som blev satt ifjor en gang tar til at bære,» og at hun har svibler og alle slags småløk, som skal rote sig og spire der, og gyllenlakk og deutzia til vårdriving. «Jeg går altid og indbilder mig at jeg skal få god tid en gang — det ser smått ut forresten, for tid får jeg vel aldrig. *Nu* kommer de hensynsfulde, som vilde vente til jeg hadde avlevert manuskriptet — noen med hvert tog omtrent; men det kom forresten like mange før og Møller den alvidende, som vet alt, sat og vred hænder, forteller Fredrik Paasche, som hadde fått faderlig skjænd (han er jo også et av «børnene») fordi han og to andre uskikkelige professor-gutter først hadde tillatt sig at komme hitop og forstyrre den skikkelige Sigrid som skulde bli færdig med leksen sin, og dernæst narret mig til at reise ned til Oslo for at leke. — Jeg kom til byen fredag nat, var på festen for professor Sigurdur Nordal om lørdagen — søndag morgen ringte vår kjære Møller op under ett eller andet påskud for at la mig vite, han visste godt at jeg var rømt fra mine pligter.»Vi som har oplevd hennes ubegrensede gjestfrihet, har ofte delt forlagets bekymring: hvordan tid og helse skulde strekke til for henne? Og vi har ikke hatt vanskelig for å protestere når vi har møtt den vel kjente beskyldningen, bl. a. fra journalisthold, at Sigrid Undset er det uelskverdigste, hovmodigste og utilnærmeligste menneske en kan komme ut for. Hun *kan*

være det også; men vi som vet hvor hun har vært overrent og plaget av intervjuere, bestirret og genert av turister, og til og med har måttet se en privat samtale offentliggjort av en smart journalist — vi forstår at det ikke bare er hjemmet på Bjerkebækk hun er nødt til å verne med sinte bikkjer og piggtråd.

Til å begynne med åpnet hun både døren og sig selv elskverdig for farende folk. Men de misvisende «intervjuene» som fulgte, skremte henne for bestandig — hun er sikkert idag en av de forfattere som er vanskeligst å få i tale av avisfolk — liksom hun fremdeles er den mest fortryllende vertinne for slekt og venner.

Men la det være innrømmet, at et visst hovmod undertiden kan bryte frem hos henne. Er det så meget å undres på? Ikke alene hennesdikterbegavelse, men hennes enorme kunnskapsfylde, hennes enestående hukommelse og intuisjon stiller henne i en særklasse, hvor svært få kan gjøre sig noe videre gjeldende ved siden av henne. Og når hun med et lite gjeip eller en sarkasme kutter av et likegyldig menneskes ordstrøm, skal en huske at hennes krefter så å si alltid er tøid til ytterste yteevne, og at en kristelig tålmodighets grenser kanskje nettop slutter der hvor «tidsfordrivet» i en snakk tar fatt.

Men selv overfor turister, nyfikne mennesker og skaren av beundrere har jeg en gang sett henne elskelig som en engel. Det var under opholdet i Finnland i 1935, da det skandinaviske forfattermøtet blev holdt i Helsinki. For oss norske, som liksom eier Sigrid Undsets bøker, var det gripende å merke hvordan finnene elsket dem og hyldet forfatterinnen. Og enda mer gripende daglig å kunne konstatere at hun hver time, hvor trett hun enn var, stillet sig til disposisjon for alle slags folk og tålmodig svarte på spørsmål fra avisene, fra kolleger og fra interesserte «visitter». Beskjedent sa hun en kveld til mig: «For Norges skyld vil jeg gjerne gjøre et godt inntrykk, ser du.» Hennes store kjærlighet tilFinnland og det finske folket gjorde vel også sitt. Da ulykken og krigen ifjor rammet Finnland, led knapt noen sterkere enn hun ved å måtte være hjelpeløs tilskuer. —

*

I 1928 fikk Sigrid Undset Nobelprisen, og hun gav den bort i sin helhet. En stor sum til Forfatterforeningen; men mesteparten gikk til et fond, hvis renter skal hjelpe foreldre til å kunne beholde et åndssvakt barn i hjemmet.

Denne bestemmelsen har utspring i tragedien i hennes eget hjem og bekrefter en dypt rotfestet opfatning hos henne: at et slikt sykt barn ikke skal skilles fra moren eller hun fra det, av hensyn til dem begge.

Det kan tvistes om dette prinsippet; men sikkert er det at hennes egen datter, så lenge hun levde — til for to år siden — bar preget av å være et lykkelig menneske, tross i den hårde sykdommen som litt efter litt gjorde henne ufør og ute av stand til å meddele sig til andre. Selv om hun var merket av sykdommen, var Charlotte uvanlig vakker, et nesten klassisk ansikt, store, dypblå øine, og som moren hadde hun et rikt, blankbrunt hår. Det var hver gang like rørendeå se hvordan ro falt over henne og smilet brast frem når hun fikk sitte inne hos moren. Mest på fanget hennes, hvor stor hun var. Ofte kjørte de ut sammen, langt ut over landet, og det var tydelig å merke hvor Mosse frydet sig over turen, over blomstene Sigrid Undset plukket, eller mosen hun om høsten sanket til skålene som står i stuene hele vinteren og blir holdt friske med vann og stell. De siste årene pleiet Mathea Mortenstuen henne, Sigrid Undsets dyktige husholderske (og skjold og vern mot påtrengende fremmede); sjelden har et lite menneskebarn levd i en atmosfære av større kjærlighet, omhu og harmoni. Sjelden har også en mor ofret mer for et barn og elsket det ømmere, i grenseløs lidelse og grenseløs tålmodighet. Og — det jeg nesten beundrer mest — ingen skygge falt over de to andre barnas tilvære fra dette. Guttenes eget forhold til søsteren var det kjærligste; men for dem og deres kamerater stod alltid hjemmet rede til å være et samlingssted for glede — Sigrid Undset holdt barneselskaper for dem som små, årlige dansemoroer da de blev større; hvad hun selv led fordi datteren ikke kunde være med i den glade skaren, blev hennes egen sak,det fikk ikke lov til å formørke de andres barndom. En sjelsstyrke som søker sin like.

For stebarna sine har hun årene opigjennem blitt ved å være som en mor. Fulgt dem med usvikelig interesse, støttet og hjulpet dem. Stadig har de besøkt henne; og som eksempel på hvor selvfølgelig og grundig hun tar en opgave, når hun synes den er *hennes*, kan jeg nevne at da hun for et par år siden fikk vite at hennes yngste stedatters fem-års gamle gutt var blitt klein og blodfattig, tok hun ham uten betenkning til sig. I mange måneder

beholdt hun ham, hadde ham inne hos sig på sitt eget soverum om natten, våket over at han fulgte lægens forskrifter, målte vekten hans og gjorde ham til slutt fra svekling til et sundt barn. Det kostet henne både nattesøvn og arbeidsro, men gleden over at barnet kom sig, var det eneste vesentlige for henne.

I det hele er det et grunndrag i hennes karakter dette: å hjelpe. Og hun gjør det på en så usentimental måte, liksom i forbigående, så det er alltid like vanskelig å få plasert både takk og et anerkjennende ord. «Det måtte jeg jo,» svarer hun kort.Få mennesker, om noen her i Norge er det blitt stillet slike krav til, og få mennesker har strakt sig så langt for å møte dem. Ironisk og litt opgitt skriver hun til mig efter at hun har fått Nobelprisen, at nå er brevene med bønn om hjelp blitt så mangfoldige at folk visst må tro, at når hun har gitt bort en hel Nobelpris, må hun kunne hjelpe all verden.

Dessuaktet har hun virkelig hjulpet «all verden» — fra nødstedte kolleger, kvinner med pantsatte strikkemaskiner, arbeidsløse og små gårdbrukere, som «henger efter en klo» på eiendommene sine. Hvad hun har gjort for sin kirke og sine trosfeller er et lukket kapitel; jeg har det inntrykket at for katolikker er det selvfølgeligere å støtte trossamfundet enn det mangengang er for naturlige barn å støtte foreldrene sine.

Gi bort . . . overfor slekt og venner er det den rene hobby hos henne. En gammel akvarell av Hlade kirke hang på veggen i soveværelset hennes. Vi stod og så på den sammen, og jeg fortalte om min morfar som hadde bodd ute på Hlade mange somre med familien sin; straks tok hun billedet ned av spikeren: «Det bør du ha, som har hele slekten din fra Trondheim.»En veldig pakke fra Ungarn med de deiligste gamle broderier — drakter, tørklær og duker — fikk hun for en tid siden istedenfor «pengø», et forlag der nede skyldte henne. Hun viste mig med kjennerglede det ene efter det andre; jeg våget til slutt ikke å si et mukk om at de var vakre, for straks lød det: «Vil du ha det?» Og *det* passet til hennes mor og søstre, og *det* til venner og kjente. «Vil ikke *hun* bli pen i den luen, tror du?»

Javel, hun har hatt mere å ta av enn mange. Men faktum er, så underlig det kan høres, at hun ofte har økonomiske vanskeligheter; og hennes anlegg ligger den veien, at hun heller vil gi sig fattig, enn vise fra sig en hånd som ber om å bli fylt.

*

Jeg er opmerksom på at dette jeg har skrevet om Sigrid Undset for noen vil te sig som panegyrikk. Det får stå til.

Jeg er ikke blind for henne. Hun har feil som vi alle, noen av dem ligger som hos de fleste store mennesker, nakne i dagen. Men hvorfor feste sig ved dem og nevne dem?

Jeg mener at intet kan være et størrekriterium på storheten ved henne som kvinne og menneske enn at alt det som i opfatninger og livsmål skiller henne og mig, ikke et øieblikk har kunnet svekke min hengivenhet for henne eller forstyrre mitt syn på henne som personlighet.

En gang sa hun om mig til en felles venn: «Nini tror på og begeistres for alt det *jeg* i skoledagene trodde på og beundret.» Jeg kunde si det samme tilbake: Sigrid Undsets konservatisme og som jeg nå synes reaksjonære innstilling var mine i skoledagene. Vår utvikling har gått i motsatt retning — våre meninger om sociale forhold og om hvad der kan tjene menneskeheten til gode i fremtiden, er dypt forskjellige. Når det likevel intet skår har gjort i følelsene mine for henne, kommer det av at det som det til syvende og sist «gjelder», skal vi mennesker stå for dom og bedømming, det er om vi har vært tro mot det beste i vår natur. Jeg kjenner ingen som har vært det i høiere grad enn Sigrid Undset. Hun kan virke streng både i bøkene sine og i omtale av andre; men strengest har hun i livet vært mot sig selv. Den som fordrer så meget av sitt eget jeg, har rett til å fordreav oss andre også. Hun valgte tidlig sin åndelige skanse, og hun har holdt den og aldrig sviktet. Hun er ikke overbærende mot folk som har styrke og evner; mot de svake, de enfoldige, de fattige er hun en pieta.

Vi er stolte av som dikter å kunne regne henne som vår. Vi kan være like stolte av at en menneskelighet som hennes har sett lyset i Norge.

NINI ROLL ANKER

ROMANER

Per Haukeberg. 2. oplag

1910

Fru Castrups datter. 9. tusen

1918

Huset i Søgaten. 12. tusen

1923

Det svake kjønn. Ny utgave

1924

I Amtmandsgaarden. 5. tusen

1925

Benedicte Stendal. Ny utgave

1926

Under skraataket. 5. tusen

1927

Prisopgaven. 6. tusen

1928

Enken. 5. tusen

1932

På egen grunn

1936

Bak Munkeruds fasade

1938

Kvinnen og den svarte fuglen

1945

FORTELLINGER

Lil-Anna og andre

1906

De vaabenløse. 2. oplag

1912

Kvindesind. 5 tusen

1924

Små avsløringer

1937

SKUESPILL

Kirken. 3 akter

1921

Komedien. 3 akter

1923

Piken. 3 akter

1925

På ærens mark. 3 akter

1934

KÅRE P.

Liv, livet og jeg. 8. tusen

1927

Vi skriver en roman. 4. tusen

1930

To ungdomsår. 4. tusen

1930

Emil Moestue A.s.